

UR PRESS- DEBATTEN

Äntligen kritik mot försämringen av den högre utbildningen

Några tidningar har efter lång väntan tagit upp anmärkningarna mot det medvetna sabotaget i fråga om tillsättande i tillräckligt antal av högre lärar- och professorstjänster vid universitet och andra högre utbildningsanstalter. Inom den medicinska utbildningen sker en våldsam expansion under förhållanden som redan är till bristningsgränsen ansträngda. *Aftonbladet* skriver under rubriken "Professorer är billiga" några kommentarer till ett nödrop i Universitetslärarnas Tidskrift rörande bristen på högre ordinarie tjänster vid universiteten.

I senaste numret av universitetslärarnas tidskrift ULF upphävs ett nödrop, som gäller den allt större bristen på högre ordinarie tjänster vid universiteten, alltså främst professorer. Behövs fler professorer?

Läget är att antalet lägre tjänster på senare år ökat kraftigt i proportion till antalet studenter enligt den s. k. automatiken, medan antalet högre tjänster ökat endast långsamt.

Resultaten har blivit att många yngre forskare stannat kvar vid universiteten som lärare och därefter bedrivit egen forskning. Men samtidigt har antalet professorer som kan ge dem forskarhandledning relativt sett minskat.

En annan konsekvens är att antalet licentiatier för lektorstjänster vid läroverken inte blir tillräckligt. Lektorsbristen är mycket svår och måste botas genom att man utbildar fler licentiatier, men då behövs också forskarhandledning vid universiteten.

Redan nu händer det att man får

inrätta spärr. I ett så viktigt ämne som statskunskap har man t. ex. i Lund fått hindra kvalificerade studenter från licentiatstudier på grund av lärarbrist, trots det stora behovet av högt utbildade i detta ämne. I en del ämnen har professorer upp emot 70 forskare att handleda.

Professorer är billiga när man nu äntligen övergivit den gamla dåliga idén att varje professor ensam skulle ha en vetenskaplig institution att vara chef över. Det har numera visat sig att även professorer kan samsas på samma institution utan att alltför många akademiska gräl eller andra bizzarier uppstår, i synnerhet som annan personal i allt högre utsträckning ska sköta den praktiska administrationen.

Det finns därför all anledning att redan under höstens budgetarbete försöka häva de värsta bristerna, som nu finns inom de naturvetenskapliga och humanistiska fakulteterna.

Dagens Nyheter behandlar samma tema. Tidningen siktar säkert precis rätt då man vänder sig med kritiken mot ecklesiastikdepartementet och dess ansvarige chef. "Det är ingen idé att ni fortsätter — vi hinner ändå inte ta hand om er!" Det är detta besked som professorerna vid våra universitet ofta måste ge till filosofie kandidater och magistrar som vill studera vidare på licentiatexamen.

Bristen på handledare vid högre studier är speciellt inom de naturvetenskapliga och en rad humanistiska ämnen så katastrofal — med upp till 70 licentiander och doktorander på en enda professor — att detta råd är det enda realistiska. Samtidigt är — i hög grad just inom de från denna synpunkt hårdast trängda ämnena — behovet av ökad examenskapacitet överväldigande.

Orsaken till snedvridningen är uppenbar. Medan behovet av handledning av lägre akademiska studier nödortfylligt täcks genom en "automatik" som innebär att antalet lärare växer med antalet studenter, saknas ett motsvarande arrangemang på licentiand- och doktorandstadierna. I årtal har universiteten och universitetslärarförbundet varnat för konsekvenserna av denna brist.

När ecklesiastikministern har varit kallsinnig beror det inte bara eller ens främst på tvånget att hålla med knappa statsmedel, utan på en principiell felsyn. Hr Edelman har flera gånger låtit framskynta att det gäller att hålla nere lärarresurserna vid universiteten för att trygga lärarrekruteringen till det lägre skolväsendet. Nu har frukterna av detta befängda feltänkande mognat: det råder en skriande brist inte endast på forskare, utan också på läroverkslektorer just därför att universiteten inte fått chansen att svara för en produktion som förmår fylla efterfrågan.

Kan man hoppas på att myndigheterna nu äntligen skall inse detta sammanhang och handla därefter?

Försämrade sjukvård

Bristen på sjukvårdspersonal särskilt i fråga om sjuksköterskor medför som känt är en oroväckande nedläggning av sjukhusavdelningar. Otivelaktigt pågår också en fortlöpande utveckling varigenom en rad nyttiga sjukhus inom den allmänna sjukvården hotas av nedläggning.

Skånska Dagbladet anför i anledning av en interpellation till socialminister Aspling följande:

Det är i synnerhet de s. k. odelade lasarett som råkar i skottgluggen. Vid dessa lasarett är läkarbristen störst. Det är främst underläkaretjänsterna som inte går att besätta. Tjänstgöring vid lasarett som inte är uppdelat i olika avdelningar för t. ex. medicin, kirurgi o. s. v. ger ett lägre meritvärde än tjänstgöring vid delat lasarett. Detta måste ju betyda att läkarna undviker att söka till odelade lasarett. Ogynnsammare meritvärdering betyder sämre möjligheter att avancera.

Vid höstens landsting i Malmöhus län stod som bekant striden het om Hörby lasarett. Detta är ett av de s. k. odelade lasarett som hotas av nedläggning, bl. a. på grund av brist på underläkare.

Under landstingsdebatten kritiserades just det meritvärderingssystem som gäller för underläkarna. Det framskyntade att medicinalstyrelsen med detta meritvärderingssystem avser att slå ihjäl alla

odelade lasarett, vilket inte förefaller otroligt.

Den formella anledningen till den låga meritvärderingen vid de odelade lasarettarna är läkaryrkets specialisering. Man vill från början göra läkaren till specialist och tjänstgöring vid odelade lasarett skulle därför inte väga lika tungt i vågskålen. Men, som det påpekas i interpellationen, denna specialisering torde inte ha minskat det absoluta behovet av all round-kunniga läkare. Tvärtom synes utvecklingen i vissa avseenden ha ökat detta behov. För blivande verksamhetsläkare, provinsialläkare, industri-läkare och privatpraktiserande läkare torde tjänstgöring vid ett odelat lasarett ha stort värde.

Det är givetvis — som interpellanten framhåller — fel att meritvärderingsreglerna för underläkare skall medföra en utveckling inom sjukvården som inte kan anses önskvärd. Det finns skäl att överväga åtgärder som underlättar läkarkarrieringen till de odelade lasarettarna.

Det måste vara fel att använda sig av regler som i realiteten betyder att en viss grupp sjukvårdsinrättningar inte kan fungera. När ett lasarett är motiverat av sjukvårdsbehovet skall givetvis inte anställningsregler utformas så att verksamheten inte går att upprätthålla.

Spritstreckens facit

Dagens Nyheter beklagar att inga fullrustade socialmedicinska institutioner och forskargrupper står beredda att följa resultaten av den spritstreck som i så många avseenden förändrat människors vanor. Centralförbundet för nykterhetsundervisning har intervjuat ett tiotal läkare i landet om deras erfarenheter av spritstrecken.

Läkarintervjuerna ger inget be-lägg för farhågorna i spritstreckens början om drastiskt ökad frekvens av delirium tremens och andra svåra abstinenssymtom, missbruk av narkotika och tabletter eller övergång till träsprit och andra farliga ersättningsdrycker. Konsumtionen av narkotika och alkohol är tydligt inte koordinerad. Man kan missbruka det ena utan att vara beroende av det andra, och de ersätter inte heller varandra i större utsträckning.

Nykterhestpolitiken arbetar fortfarande i blindo, om man ser till kunskapen om hur spritmissbruk uppkommer och hur det kan förebyggas eller botas. Den arbetar också inom en mycket trång ram av lösningar som anses acceptabla för den breda, skotsamma allmänheten. Förmodligen behövs några stora och dramatiska genombrott på forskningsfronten för att opinionsramen eventuellt skall kunna ruckas, vare sig det blir åt det åtstramande eller det ytterligare frigörande hållet.

I detta sammanhang kan påminnas om överläkare Lassenius artikel i förra numret av denna tidskrift. Mot bakgrunden av erfarenheterna vid sin alkoholpoliklinik fann han att ett minskat antal nya patienter sökte. Ett ökat antal återbesök däremot av redan kända patienter visade att flertalet människor reagerade positivt och försökte ta vara på tillfället att bli av med sitt missbruk under den tid spriten var mindre tillgänglig. Patienterna ansåg att skärpt kontroll av rusdrycksförsäljningen eller en viss ransonering av försäljningen vore på sin plats.

Arbetsforskning

I anslutning till tidigare beslut i riksdagen för uttrönande av luftföreningarnas skadliga inverkan skriver tidningen *Arbetet* i ett ledarstick om arbetsforskning.

Yrkesskadornas omfattning är fortfarande stor. Det beror bl.a. på att man alltför länge ansett att de mekaniska skyddsanordningarna utgör ett tillräckligt skydd för de anställda i verkstäder och fabriker. En betydande del av yrkesskadorna orsakas emellertid av luftföreningens orsaker, buller o. dyl. De psykiska anpassningsprocesserna inom olika former av arbete är också ett försummat moment.

Det är därför glädjande att den kommitté inom statens medicinska forskningsråd som arbetar med den arbetsmedicinska forskningen nu lagt fram ett förslag till åtgärder där man lagt stor vikt vid de nämnda faktorerna. En förutsättning för att det ska kunna göras någonting på dessa områden är en bred forsk-

nings- och dokumentationsverksamhet. Men de 500.000 kr om året som behövs är en struntsumma jämfört med de förluster i fråga om minskad eller förlorad mänsklig arbetsförmåga som de nuvarande bristfälligheterna medför.

Senare har Nordiska Industrihygieniker haft ett möte där forskare, såväl läkare som tekniker, deltagit. Professor Axel Ahlmark orienterade om aktuella silikosproblem som jämte andra lungskador stod i förgrunden för intresset. Man planerar en undersökning rörande silikosen som — ehuru brett upplagd — dock beräknas bli färdig under höstens lopp. Även förgiftningsfrågor och bullerproblem behandlades av de sakkunniga.

Människan i centrum

Efter genomförandet av de stora kollektiva socialreformerna har den individualiserade människovården alltmera kommit att skjutas i förgrunden för det sociala intresset. *Sydsvenska Dagbladet Snällposten* skriver om "Socialvården och människan i centrum". Alla som kommer i kontakt med socialt hjälp- arbete under de organiserade former som nu råder möter ständigt de skiftande fordringar som alla särpräglade enskilda problem ställer. Såväl en bristfällig utbildning som alltför rigorösa bestämmelser och juridiska klausuler ställer ofta hinder i vägen för en riktig problemlösning.

Miljarder kronor av skattebetalarnas pengar går till socialpolitiska åtgärder. Få länder kan tävla med Sverige när det gäller att anslå medel till sociala trygghetsåtgärder av olika slag.

Ansträngningar görs förvisso för att bygga ut människovården. Men hur är det bakom fasaderna? I några nummer av socialstyrelsens tidskrift *Sociala meddelanden* har avslöjats förhållanden som knappast är smickrande för vår socialvård. Ansvaret för åtgärderna läggs ofta på personer som saknar erfarenhet och som inte har tillräcklig mög-nad och vidsynhet att kunna ta itu med olyckliga människors svårigheter. En rationell vård kräver

att socialarbetarna har goda relationer till de människor de är satta att hjälpa.

Det ständiga hänvisandet av ärenden från den ena instansen till den andra utan att någon vågar eller orkar ta ansvaret för den situation det gäller är upprörande. Det kan bli fråga om dröjsmål på månader och år, vilket givetvis försvårar eller omöjliggör adekvata åtgärder. Inom socialvården behövs en varm medmänsklighet som ger de olyckliga självförtroende och respekt för andra människor.

En av socialvårdens mest betydelsefulla uppgifter i vårt samhälle är att verkligen ge det nöta slagordet "människan i centrum" ett levande innehåll. All slags sakkunskap behövs, icke minst den medicinska och psykologiska. Vad som i högsta grad är erforderligt är en central allmänmänsklig inställning till vårdproblemen. Socionomerna har alltmer givit uttryck för den uppfattningen, att det måste skapas en breddad och fördjupad utbildning av dem själva. Socialpolitiken löses icke blott genom generell verkande åtgärder utan kräver starkt individuella insatser. Det är beklagligt att årets riksdag icke fick något förslag av hr Edenman om en välbehövlig reform av socionomutbildningen. En sådan reform bör inte få dröja länge.

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning anför i samma ämne:

Få uppgifter kräver större personligt engagemang än människovårdarna. Att hjälpa dem som kommit till korta, som förlorat tilltron till sig själva och sin omgivning, ja, som känner sig utstötta ur samhället, ställer så stora anspråk att misslyckandena måste bli talrika. Man behöver bara studera återfallsfrekvensen inom fångvård, ungdomsvård och nykterhetsvård för att få den tesen bekräftad.

Vi lider svår brist på kvalificerad personal för dessa uppgifter. Socialinstituten gör vad de kan för att häva den.

Det blir mycket unga människor som kommer att bära ansvaret för hur den utbyggda människovården fungerar. Men knappast inom några andra yrken har själva livserfarenheten en så stor betydelse för utövarna som inom de människovårdande. Det har omvittnats hur svårt det är för mycket unga tjänstemän att vinna förtroende hos ett äldre klientel. Vad vet väl de om personliga svårigheter som inte kan bemästras? Vad kan väl de ha för råd och hjälp att ge? Så kan de äldre reagera.

Tjänstemännen kan naturligtvis

inte lastas för att de är unga och oerfarna. Att det blir en olämplig åldersfördelning inom kåren beror främst på statsmakternas försummelser att långt tidigare ge socialinstituten en kapacitet som garanterade en jämn tillströmning av kvalificerad personal till dessa yrken. Erfarenheterna kommer efter hand. Man kan kanske hoppas att en fördjupad utbildning i någon mån kompenserar de bristande erfarenheterna och i alla händelser reducerar lärlingstiden.

Men vad utträtt egentligen stat och kommun för att i högre grad göra socialvården till en fråga om relationer människor emellan. Övervakningsarbetet sköts ofta av ett fåtal personer, som får ta sig an fyrtio-femtio uppdrag samtidigt. Var kan man finna det personliga momentet i denna rutin? Familjevårdsprincipen har tydligen mycket svårt att slå igenom. Varje tjänsteman behandlar de hjälpbehövande ur sin speciella aspekt. Ingen skaffar sig en helhetsbild av familjens problem och kan avväga hjälpen med utgång därifrån. Det hjälper inte med att de unga tjänstemännen får goda råd hur de skall vinna sitt klientels förtroende. Myndigheterna måste också undanröja hindren för personliga kontakter och bekämpa byråkratiseringstendenserna.

SOCIALMEDICINSK TIDSKRIFT

Redaktion, expedition: Villagatan 5, Stockholm Ö.
Tel. 23 00 50 (växel). Postgiro 11 79.

Annonssavdelning: Red. Nils Byttner, Strandliden 60,
Vällingby. Tel. 38 52 99.

Redaktör och ansvarig utgivare: Dr Erik Husmark.

Redaktionssekreterare: Överläkare Nils Brage Nordlander.

Prenumerationspris: helår kr. 20:—, halvår kr. 10:—. Studentprenumeration: helår kr. 10:—. Lösnummer kr. 2:50.

Tidskriften utkommer med 10 nummer per år (1 per mån. utom juli och aug.).

Återgivande helt eller delvis av originalartiklar ur SMT utan angivande av källan förbjudes.

ANNONSPRISER:

Omslagets andra och fjärde sida Kr. 350:—
Helsida „ 300:—

Halvsida Kr. 175:—
Kvartsida „ 90:—
mm-pris 90 öre pr enkel spalt

Spalthöjd 210 mm
Spaltbredd 70 mm
Sidans bredd 150 mm
(2 spalter)